

ПРЕДСТАВАТА ЗА ТОМАС УЛФ: ПРЕПРОЧИТАНЕ НА ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ ТЕМИ И МОТИВИ В ТВОРЧЕСТВОТО МУ

Даниел Каменов

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

THOMAS WOLFE REIMAGINED: EXISTENTIAL THEMES AND MOTIFS IN HIS WORKS

Daniel Kamenov

Plovdiv University “Paisii Hilendarski”

There is considerable dispute over Thomas Wolfe's place in the context of American literature. Many consider his autobiographical prose shallow and his genius superficial, while others think he is a worthy contender for the title of the Next Great American Novelist. In the current study, we will examine his life and journey to becoming an author, and how he was perceived by his peers and readers. One thing that cannot be denied is Wolfe's love for life and the individual, his alienation and loneliness, and his constant search for truth and experience, which are recurring themes in the philosophy of existentialism. In this context, we will make a quick overview of the existentialist themes found in his writings.

Keywords: Thomas Wolfe, existentialism, Southern literature, loneliness, genius

Томас Улф е спорен автор, който за някои читатели е гений, а за други е писател, чийто високопарен стил е без никаква литературна стойност. Присъствието на огромен талант в творчеството му е несъмнено, но също така, както се изразява Бернард де Вото, „геният не е достатъчен“ (De Voto/Де Вото 1936: 3). В настоящото изследване ще разгледаме развитието на този литературен феномен и представата за него, а накрая, търсейки истината зад философията на подсъзнанието на Улф, ще завършим с кратък оглед на екзистенциалните теми в творчеството му. Главната цел е да дадем възможност за нов прочит на неговите творби и за ново, по-осъзнато разбиране на човека зад текста. Тъй като екзистенциализмът в романите на Томас Улф е проучен в няколко есета,

целта ни е да разширим изградената представа, като включим в анализа и многобройните му разкази.

Предвид израстването на Улф можем да твърдим, че двойствеността в него и приемането му от читатели и критици до голяма степен е продукт на средата му. Детството му е много определящо за това, в което се превръща (Donald/Доналд 1987: 13). Той е глезен и от двамата си родители и също толкова често пренебрегван от двамата. Джулия Улф винаги се държи с него като с малко дете, а когато пансионът или гостите се нуждаят от нещо, тя зарязва малкия Томас и се грижи за тях. В един момент тя обгрижва и глези сина си, а в следващия напълно изчезва. Уилям Оливър Улф, от своя страна, всячески му угажда и никога не му отказва нищо, било то лакомство като дете или приемна такса в Университета на Северна Каролина. И в същото време големият Улф е непоправим пияница, гласовит по въпроса колко много от душата му е изпита от собственото му семейство. Промените в поведението на двамата родители объркват и смушават малкия Томас Улф, който се чувства едновременно обгрижван и изоставен, обичан и нежелан. Това най-вероятно е и основната причина собственият му характер да е, от една страна, приветлив и сговорчив, а от друга – войнствен и враждебен до такава степен, че неговият съвременник Синклер Луис сравнява приятелството с него с приятелство с ураган (Austin/Остин 1958: 208).

Единственото място, където Улф се чувства желан и на място, е в света на книгите. Неговият ескейпизъм в литературата започва от съвсем ранна възраст и той запълва цялото си свободно време с книгите, които или намира вкъщи, или взима от приятели, или заема от библиотеката. На дванадесетгодишна възраст е записан в частната школа на Дж. М. Робъртс (North State Fitting School). След това Улф се отправя към Университета на Северна Каролина, след което влиза и в Харвард, където учи драматургия в „Работилница 47“ на професор Джордж Пиърс Бейкър, който става първият човек, разбрал това, което по-късно ще разберат редакторите и агентите му: неговата дарба „не е подбор, а изобилие“ (Donald/Доналд 1987: 104).

Ръкописът на „Построяването на една стена“ води началото си от 1926 г., а през 1928 г. романът вече се казва „О, дух залутан“ с

дължина над 1 100 напечатани страници (над 330 000 думи), което е тройно повече от големината на всяка стандартна американска книга (Donald/Доналд 1987: 176). Ръкописът е отхвърлен от всяко издателство, в което попада. Понякога причината е, че издателите не могат да сложат етикет на потенциалната книга, под който да я продават. В други случаи Улф се уморява да чака за отговор и нахлува в издателствата, където открива недокоснатия и покрит с прах ръкопис, и си го прибира. Единственият успех, който Улф получава, е през 1929 г. в издателството „Скрибнърз“. Там той е извикан в офиса на Максвел Пъркинс, което бележи началото на едно дълго сътрудничество и приятелство. Максвел Пъркинс стартира професионалната литературна кариера на Улф. Под негов надзор ръкописът е орязан с 90 000 думи, заглавието се превръща в „Погледни към дома, ангеле“, а имената на всички герои (освен на баща му и на брат му Бен) са променени. Двата най-големи проблема на романа, с които Пъркинс не може да се справи, са липсата на форма – това е обичайната критическа забележка към Улф до ден днешен – и страхът от потенциални дела за клевета от почти всеки един назован герой в романа заради автобиографичната нотка на труда и неспособността на Улф да замаскира героите, които описва (Donald/Доналд 1987: 202 – 203).

„Погледни към дома, ангеле“ е приет точно както е приета и всяка друга негова творба от 1929 г. насам: с полярни оценки. Въпреки предимно позитивната рецепция заради уникалния му стил на писане читателите на тази книга се делят на два лагера, съществуващи и до днес: едни я смятат за потенциален кандидат за търсения тогава „Велик американски роман“ и я хвалят за представянето на изключителния дух и идентичността на американците, а други я смятат за безформена каша без никаква литературна стойност, написана на език с вулгарни нотки (Donald/Доналд 1987: 220 – 221). Откроява се обаче и трета група хора: такива, които романът описва най-подробно като некултурни и стиснати селянци. Ашвил се надига с ярост и възмущение и Улф, искрено наранен и неразбиращ реакцията им, не се връща там в следващите седем години от живота си (Imbarrato/Имбарато 2008: 1211).

Истината, неизказана от критиците дълго време, е, че Улф е напълно зависим от Пъркинс, за да бъде издаван. Той не е автор,

който може да седне и да напише роман с добре построен сюжет, той може просто да излива думи, поради което му трябва филтър, който да отсява ненужните части, за да превърне избобилните откъси в едно цяло. Това става повече от явно, когато Улф започва да пише „За времето и реката“. Той пише дълги и несвързани откъси за пътуването си из Европа и ги допълва със завръщането си и с преживяванията си с Алин Бърнстейн. Планираната тогава книга достига над хиляда и двеста страници. По това време Улф вече става твърде чувствителен към промените, които се правят по книгите му, и се бори за всяка дума в ръкописа си (Donald/Доналд 1987: 300). Когато писателят заминава отново за Европа, Пъркинс използва възможността да направи всички промени, които смята за нужни, и дори издава книгата без одобрението на Улф, който пък смята, че книгата далеч не е достатъчно ревизирана. „За времето и реката“ е деветстотин и дванадесет страници и включва преживяванията на Юджийн Гант в Харвард и Европа и не свършва, а по-скоро спира с потеглянето му към американска земя.

Втората книга на Улф е приета също толкова добре, колкото и първата, като за изказалите одобрение критици тя е красноречиво доказателство, че Улф не е литературна еднокдневка. Следващата публикация на Улф – „Историята на един роман“ – получава най-остратата рецензия: „Геният не е достатъчен“ на Бернард де Вото. Там критикът нарича трудовете на Улф „сечени и оформени да приличат на нещо, наподобяващо роман от ръцете на г-н Пъркинс и ротата на Скрибнърз“, заради което е „трудно да се оцени целостта на един труд, в който не авторът, а издателят решава къде започва истината и къде свършва лъжата“ (De Voto/Де Вото 1936: 4). Всъщност Де Вото казва, че Улф не може да функционира като писател без помощта на Пъркинс, което е голям удар за репутацията на Улф. Удар е и един от решаващите фактори за бъдещото решение на Улф да напусне Скрибнърз, за да докаже, че може да се справя и без тях (Donald/Доналд 1987: 376 – 377). Улф намира нов редактор в лицето на Едуард Асуел, но не успява да издаде друга книга приживе заради преждевременната си смърт от туберкулоза през 1938 г.

Томас Улф е труден за качествяване и оценяване като автор. Мненията на неговите съвременници са противоречиви. Синклер Луис го нарича най-обещаващия американски автор в нобеловата

си реч, но също така го сравнява с ураган. Отначало Фокнър, впечатлен от амбицията му да изрази идентичността на Юга, а покъсно и на САЩ, го причислява към петимата най-важни американски автори, но след време сравнява книгите му със „слон, опитващ се да танцува хучи-кучи“ (Walser/Уолсър 1979: 180). Първоначално Хемингуей е впечатлен от таланта на Улф и го нарича „Световния гений“ на Пъркинс, но след срещата им започва да го смята за „интелектуално ограничен“ (Donald/Доналд 1987: 178). В „Зелените хълмове на Африка“ пък казва, че след едно пътуване до Сибир „от него би излязло истински писател, ... би го раздрусало достатъчно, за да се излекува от своето многословие и да си изгради чувство за мярка“ (Хемингуей/Hemingway 1989: 71), като заради този и други недостатъци впоследствие го нарича „гигант с мозъка и дързостта на три мишки“ (Hemingway/Хемингуей 1981: 726). Има две неща, за които всеки е съгласен: първото е, както споделя поетът Робърт Морган, че той е „четен от младите и обожаван от младите“ (Wolfe/Улф 2006: xiv). Колкото повече се засилва цинизмът към света и претенцията към него, толкова по-труден за оценяване става трудът на Улф. Второто е, че всичките му писания са безформени. Малко по-положителни са мненията за него в чужбина. Той е много по-добре приет в Англия, а неговият най-голям успех е в Германия, където е забелязан дори от Херман Хесе, който нарича „Погледни към дома, ангеле“ „невероятен роман“ (Donald/Доналд 1987: 320).

Също толкова труден е и за позициониране в точно определена категория на американската литература. Той е южняк, писал по времето на модернизма, и съответно в текстовете му има елементи на южняшката литература и модернизмите на експериментаторската проза, но може да се спори и за двете. Няма съмнение, че Улф е романтик в прозата си – той е повлиян първо и най-вече от Шекспир, Бен Джонсън и английски романтици като Коулридж и Кийтс. Характерен за стила му е петостъпният ямб. Също така той самият отрича принадлежността си към „изгубеното поколение“ на Хемингуей и Фитцджералд, което е представително за голяма част от модернизма. Въпреки че пише за Юга, критиката не му отрежда място между останалите автори, описващи тази част на САЩ. До голяма степен литературата на Юга е свър-

зана с трудовете на Уилям Фокнър, които са определящи за региона. Луис Рубин, един от изучаващите Улф, твърди, че да бъдеш южняк, означава да принадлежиш към определен клуб и да пишеш по определени теми, а Улф отрича своята „принадлежност“ и не пише за същите неща, с които са се занимавали южняците. Друга причина да не го считат за южняк е, че преди появата на Фокнър повечето автори от Юга са смятани за аристократи, описващи висшето съсловие на региона, докато Улф се е интересувал от простолудието (Rubin/Рубин 1976: 3).

Репутацията му в днешно време е отново положителна благодарение на Томас Улф Сосайъти (Blumenthal/Блументал 2003: 1). Първият му роман е реконструиран от Матю Бруколи и преиздаден в пълната си версия преди намесата на Пъркинс със заглавието „О, дух залутан“ през 2000 г. Улф е популярен и в Япония, а в Китай има цели четири издания на „Погледни към дома, ангеле“, последното от които е в превод от 2009 г. (Shuwen/Шууен 2016: 1). В България са преведени две от книгите му („Погледни към дома, ангеле“ и „Паяжината и скалата“) и един от дългите му разкази, „Паяжината на земята“, който Макс Пъркинс нарича най-добрата му творба и определя като доказателство, че Улф може да структурира художествен текст (Wolfe/Улф 2006: xxv).

Улф няма активен интерес към философията с изключение на уроците за Хегел, които получава от Хорас Уилямс в Чапъл Хил и които стават до голяма степен предопределящи за неговото възприятие, което разглежда света като изграден от опозиции (Holman/Холман 1975: 7). Единствената му цел винаги е била да опише САЩ и американската идентичност, защото, по думите на Пъркинс, „има нужда от континент, върху който да се разпростира в действителност и във въображението си“ (Wolfe/Улф 2006: xxvii). Все пак из творбите му са пръснати множество философски теми, които позволяват един нов, по-задълбочен прочит. Преобладават екзистенциалните теми поради постоянния интерес на Улф към смисъла и дълбинната същност на преживяванията. Едно от водещите убеждения в екзистенциализма е, че съществуването предхожда същността – според Жан-Пол Сартр човек първо съществува, след това се издига в света и едва тогава се самоопределя като нещо или някой (Sartre/Сартър 1948: 28). По същия

начин Улф първо осмисля мястото си в света, осъзнава усилието си да бъде писател и едва тогава започва борбата за място сред авторите в американския канон. Според харвардския учен Николас Алахвердиан Улф е въплъщение на екзистенциалния мислител, тъй като следва същите житейски принципи, потапяйки се в преживявания и рефлексии върху тях, независимо дали гледа през прозореца във влака, пие алкохол, или анализира диалога със спътника си в хода на общуването (Alahverdian/Алахвердиан 2018: 1). Злоупотребата му с алкохол и лутането из европейските улици в романа „За времето и реката“ много наподобява увлечението на някои феноменолози и екзистенциалисти по халюциногенни вещества (напр. Жан-Пол Сартър) с цел изследването на околния свят, когато човешкото съзнание е сякаш отделено от тялото. По дефиниция екзистенциализмът е пряко свързан със загадката „да бъдеш“ и „да станеш“ в света, а опитът, който придобиваме, живейки в него, е несъзнателен – „какъвто и смисъл да има опитът, той може да бъде открит само ако лично присъствам в него“ (Appignanesi/Апигнанеси 2006: 4). В автобиографичната си проза Томас Улф описва преживяното в категориите на екзистенциалното мислене по начин, който позволява и на читателя да „влезе“ в текста и спонтанно да съпреживее поднесения там опит.

Темата за алиенацията е вездесъща в творбите му, тъй като Юджийн Гант и Джордж Уебър са преди всичко друго самотни герои, изолирани от околния свят. Тази алиенация е представена в книгите му като „самотата и изолацията на неизразимата същност“ (Holman/Холман 1975: 2). В Чапъл Хил Улф също така открива надвисналата самота, която става негов спътник до края на живота му. Там за първи път се сблъсква с идеята за братства и консервативни кръгове от студенти със сходни идеи. Не проумявайки дискриминацията, налагана от братствата, които за него са тесногръди и ограничаващи, той страни от тях и това веднага го дамгосва като аутсайдер (Donald/Доналд 1987: 37) – оттам започва неговото екзистенциално отчуждение, което го прави колкото пряк участник, толкова и „страничен“ наблюдател по отношение на събитията. Това позволява и феноменологичен прочит на прозата му. А смъртта на брат му Бен повлиява още повече на самотата на Улф, която прераства в алиенация спрямо света. Бродене-

то му из Америка и Европа, макар и правено с цел „разширяване на хоризонтите“, е отражение на възклицанието му „о, дух залутан“ – явна препратка както към неговия Аз, залутан в света в търсене на цел и смисъл, така и към изживяването на тези бродения по начин, подобен на европейските екзистенциалисти. За Юджийн може да се каже само едно: и в най-щастливите, и в най-тъжните му моменти „[т]ой беше сам“ (Улф/Wolfe 1995: 399).

Екзистенциалистският проблем за абсурда на живота, пред който е изправен героят в „Митът за Сизиф“ на Албер Камю, може да бъде открит и в текстовете на Улф. Голяма част от неговата проза е свързана с „абсурда на градския живот“, с който той описва не просто нечия частна участ, а „духа на една ера“ (Wolfe/Улф 2006: xiii). В „Погледни към дома, ангеле“ има трима герои, съзнаващи абсурда на битието: Уилям Оливър Гант, Бен Гант и Юджийн Гант. В трактата на Камю за човека, който се чувства невинен въпреки действията си и който не „намесва нищо, което не е сигурно“ (Камю/Camus 1982: 139), има почти точно съответстващ образ на стария Гант, който, от друга страна, може да бъде описан и като човек, търсещ ескейпизъм в упоителната нега на плътските удоволствия (Galloway/Галоеуей 1981: 29). Бен е герой, който с действията си и държанието си с Юджийн показва, че „не съществува истина, а само истини“ (Камю/Camus 1982: 132), макар и по-късно да заема една по-нигилистична позиция, по-скоро доближаваща се до писанията на Ницше. Самият Юджийн (и в крайна сметка Томас Улф) пък е онзи герой, у когото е сблъсъкът между ирационалното и жаждата за яснота, а в това според Камю се състои същината на абсурда (Камю/Camus 1982: 115). И тримата живеят в цикъла на абсурда, като само Юджийн разширява своя и може да бъде описан като онзи Сизиф от „Мита“ на Камю, който продължава напред не към нещо, а *въпреки* всичко.

Темата за смъртта и смъртността също се среща в текстовете на Улф. Старият Гант става каменоделец с идеята за безсмъртието на твореца, а по-късно започва борбата със смъртта, докато боледува от рак. Бен е в постоянна борба с безсмислието на живота и безсилието си, като неговото собствено лутане и смърт оставят незаличим белег у Юджийн и градят едни от най-въздействащите пасажи

в „Погледни към дома, ангеле“. Тези сблъсъци с мимолетността на живота оставят отпечатък у Улф, който е изразен чрез неговия екзистенциален страх или тревожност (т.нар. *angst*) – нещо напълно разбираемо в борбата със самотата, която го обгръща. Същата самота е и онтологична необходимост за философски поглед върху неговия живот и за подробната картина, която ни представя по време на неговите бродения (Carter/Картър 2000: 44). Екзистенциалната тревожност е нещо, с което са пропити всички текстове на Улф, тя е онази несигурност и чувство на страх, вездесъщи в живота на съзнаващите герои.

Смятаме, че всяка от тези екзистенциални и екзистенциалистички теми може да бъде открита в книгите на Улф и изследвана подробно, независимо от твърде критичните понякога отзиви по отношение на словесното му разточителство. Присъствието му в канона на американската литература съвсем не е случайно. Улф наистина успява да обогати тази литература, като предлага нова картина на Америка през погледа на един ненаситен за знание ум. Екзистенциалният прочит на творбите на писателя безспорно би осветлил по нов начин зависимостта между възгледите му и подсъзнателния свят на неговите герои.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Alahverdian/Алахвердиан 2018:** Alahverdian, N. Thomas Wolfe’s Existentialism with Harvard Scholar Nicholas Alahverdian. // *Nicholas Alahverdian: Strive. Survive. Thrive*, 20.10.2018, <<https://www.nicholasalahverdian.com/literature/interview-thomas-wolfe-with-harvard-scholar-nicholas-alahverdian/>>.
- Austin/Остин 1958:** Austin, A. An Interview with Sinclair Lewis. // *University of Kansas Review*, 1958, vol. 24. 199 – 210.
- Blumenthal/Блументал 2003:** Blumenthal, R. A House Restored, An Author Revisited: Thomas Wolfe Shrine Returns. // *New York Times*, 5.06.2003, <<https://www.nytimes.com/2003/06/05/arts/a-house-restored-an-author-revisited-thomas-wolfe-shrine-returns.html>>.
- Carter/Картър 2000:** Carter, M. A. Abiding Loneliness: An Existential Perspective On Loneliness. // *Second Opinion*, 2000, vol. 3. 37 – 54.
- Galloway/Галоуей 1981:** Galloway, D. *The Absurd Hero in American Fiction*. Austin: University of Texas Press, 1981.
- Hemingway/Хемингуей 1981:** Hemingway, E. *Ernest Hemingway: Selected Letters 1917 – 1961*. New York: Scribner, 1981.
- Holman/Холман 1975:** Holman, C. Hugh. *The Loneliness at the Core: Studies in Thomas Wolfe*. Baton Rouge: University of North Carolina Press, 1975.

- Rubin/Рубин 1976:** Rubin, Louis D. Thomas Wolfe and the Place He Came From. // *The Virginia Quarterly Review: A National Journal of Literature and Discussion*, 1976, 12.12.2003, <<https://www.vqronline.org/essay/thomas-wolfe-and-place-he-came>>.
- Sartre/Сартър 1948:** Sartre, JP. *Existentialism and Humanism*. London: Methuen & Co. Ltd., 1948.
- Shuwen/Шууен 2016:** Shuwen, Z. The Homeless Loneliness in Thomas Wolfe's *Look Homeward, Angel*. // *English Language, Literature & Culture*, 1.05.2016, <<http://article.sciencepublishinggroup.com/html/10.11648.j.ellc.20160101.12.html>>.
- Walser/Уолсър 1979:** Walser, R. On Faulkner's Putting Wolfe First. // *South Atlantic Quarterly*, 1979, vol. 78, 172 – 181.
- Камю/Камю 1982:** Камю, А. Митът за Сизиф. // *Чужденецът. Митът за Сизиф. Чумата. Падането*. София: ИК „Народна култура“, 1982. [Камюц, А. Mitat za Sizif. // Chuzhdenetsat. Mitat za Sizif. Chumata. Padaneto. Sofia: IK „Narodna kultura“, 1982.]
- Хемингуей/Heminguey 1989:** Хемингуей, Ъ. Зелените хълмове на Африка. // *Ърнест Хемингуей: Избрани творби в три тома – том 2*. София: ИК „Народна култура“, 1989. [Heminguey, A. Zelenite halmove na Afrika. // Ernest Hemingway: Izbrani tvorbi v tri toma – tom 2. Sofia: IK „Narodna kultura“, 1989.]